

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію В.Я. Федорчука
на тему «Трансформація політико-владних відносин в Україні в
умовах сучасних цивілізаційних викликів»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук
зі спеціальності 23.00.02 – політичні інститути та процеси

Актуальність теми дослідження. Обрана тема дисертаційної роботи є безперечно актуальною, оскільки трансформація політико-владних відносин в Україні відбувається в умовах глибоких глобальних змін, пов'язаних із кризою міжнародної безпекової системи, цифровізацією суспільства, переосмисленням моделей демократії, а також необхідністю інституційної стійкості держави перед зовнішніми та внутрішніми викликами. Цивілізаційний вимір сучасних трансформацій зумовлює потребу комплексного політологічного аналізу, що поєднує інституційний, ціннісний, безпековий та комунікативний підходи.

У цьому контексті дисертація відповідає актуальним науковим і практичним запитам, спрямованим на осмислення змін у механізмах здійснення влади, взаємодії держави і суспільства, а також формування нових моделей публічного управління в Україні.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій роботи. Зміст дисертаційного дослідження та опублікованих наукових праць дає підстави стверджувати, що завдання, результати і висновки поданої до розгляду роботи цілком обґрунтовані. У дослідженні згідно до вимог сформульована актуальність, визначені об'єкт – політико-владні відносини в сучасному суспільстві і предмет – особливості, тенденції та напрями трансформації політико-владних відносин в Україні, обумовлені сучасними цивілізаційними викликами і потребою у збереженні суверенітету та забезпеченні демократичних принципів суспільного життя. Мета і завдання цілком відповідають заявленій темі.

Достатньо широкою є джерельна база дослідження, яка включає в себе 284 позиції (з них 32 іноземною мовою), використано емпіричні данні як первинних, так і вторинних джерел. Не викликає сумніву обґрунтованість

одержаних результатів та їх практичне значення. Вказане твердження, зокрема, впливає й з вдалої методологічної основи дисертації, у межах якої здобувач спирається на широкий спектр сучасних концепцій політичної науки, використовує міждисциплінарний підхід до аналізу владних відносин, поєднуючи класичні інституційні теорії з підходами політичної модернізації, мережевого врядування, безпекових студій та цивілізаційного аналізу.

Методологічна основа дослідження становить широку гаму загальнонаукових та спеціальних методів дослідження – кількісних та якісних, достатніх, на наш погляд, для розкриття теми. Зокрема, системний метод застосовано для розкриття політико-владних відносин як цілісного, складного комплексу зв'язків і взаємодій, який обумовлюється як зовнішньо-, так і внутрішньополітичними чинниками, зміни у яких позначаються на функціонуванні окремих складових цього комплексу. Інституційний і неоінституційний методи дозволили розкрити специфіку політичних акторів і політичних суб'єктів, визначити особливості політичної суб'єктності в умовах сучасних цивілізаційних процесів. Використання структурно-функціонального методу надало можливість дослідити чинники, що визначають ефективність, легітимність політичної влади, стабільність або деструкцію політико-владних структур. Привертає увагу використання мережевого підходу як методологічної основи для осмислення сучасної динаміки взаємодії між державою та громадянським суспільством. Цей підхід також дозволив проаналізувати новітні характеристики влади та механізми ефективного управління, особливо в умовах воєнного стану.

Емпірична база кількісних даних ґрунтується на соціологічних даних Інституту соціології НАН України, Київського міжнародного інституту соціології, Національного інституту стратегічних досліджень, Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та інших дослідницьких центрів.

Наукова новизна одержаних результатів виглядає цілком переконливо і аргументовано. В дослідженні вперше здійснено комплексний аналіз політико-

владних відносин в Україні у контексті цивілізаційних викликів, що надало можливість визначити основні тенденції їхньої трансформації – конструктивні (процеси децентралізації влади та розширення повноважень місцевого самоврядування; демократизація виборчого процесу; активізація громадянського суспільства та закріплення євроінтеграційних стратегій) та деструктивні (викривлення принципу поділу влад, надмірна централізація влади, поширення корупції та інші) й окреслити шляхи дотримання балансу між забезпеченням національної безпеки та збереженням засадничих принципів демократії. Також запропоновано авторське бачення багатовимірності та багаторівневості процесів трансформації політико-владних відносин в Україні, що розглядаються через призму сучасних цивілізаційних викликів; сформульовані основні напрями підвищення ефективності політичної влади в Україні в умовах активної динаміки сучасних цивілізаційних змін і воєнного стану.

Розширено та поглиблено важливі наукові висновки щодо системного аналізу основних чинників, що впливають на трансформацію політико-владних відносин в умовах безпекових загроз, війн, ерозії традиційних владних структур; осмислення впливу сучасних інформаційно-комунікативних технологій на процеси прийняття та реалізації політичних рішень, механізми легітимації влади, взаємодію інститутів держави та громадянського суспільства.

Оригінальність та важливість роботі додає дослідження змін у політичній суб'єктності, серед яких: модифікація традиційних функцій держави з урахуванням впливу недержавних акторів прийняття рішень; посилення суб'єктного потенціалу громадянського суспільства. Зроблено обґрунтований висновок, що в українському контексті набуває актуальності потреба у підготовці політичних суб'єктів діяти в умовах воєнного стану і швидких змін. Окреслена проблема асинхронності їхніх дій та часто збереженні стереотипного виконання функцій управлінськими органами замість їхнього оновлення.

Цілком логічною та достатньо аргументованою є позиція дисертанта в тому, що політико-владні трансформації в сучасній Україні є багатовимірним

процесом, який охоплює як зміни в структурі управління державою, так і реформування політичних інститутів та відносин між ними у відповідь на внутрішні та зовнішні виклики. Зазначено, що в умовах війни відбувається централізація влади, що обумовлено необхідністю швидкого реагування на безпекові загрози. Водночас, зберігається прагнення до демократичних стандартів, зокрема через зміцнення антикорупційних механізмів, прозорість ухвалення рішень і євроінтеграційні процеси.

Теоретичне та практичне значення роботи. Результати дослідження мають певне теоретичне значення для розвитку сучасної української політичної науки, зокрема в частині аналізу трансформаційних процесів державності, демократичних інститутів та політичної суб'єктності суспільства. Практичне значення полягає у можливості використання матеріалів дослідження у діяльності органів державної влади під час формування політик у сфері національної стійкості та демократичного розвитку; у науково-аналітичній роботі; у викладанні дисциплін з політології, публічного управління, державної політики; у підготовці навчально-методичних матеріалів.

Оцінка змісту та оформлення дисертації. За змістом подана дисертація розкриває обрану тему, в цілому вирішує поставлену мету та завдання дослідження. Дисертація структурована відповідно плану. Стиль викладення матеріалу відрізняється науковістю, логічністю, послідовністю.

Повнота викладу основних результатів дисертації. Повнота викладу наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації, підтверджується апробацією матеріалу в публікаціях у фахових вітчизняних та іноземних виданнях, їх оприлюдненням на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Основні тези та результати дослідження опубліковані в 11 публікаціях: з них 5 статей у виданнях, які визнані МОН України фаховими, 1 стаття у міжнародному періодичному виданні та 5 – у тезах виступів на науково-практичних конференціях.

Водночас, при викладеній високій оцінці представленого дослідження, деякі положення дисертації носять дискусійний характер і потребують уточнення.

1. У роботі активно використовуються категорії «трансформація», «модернізація», «адаптація», які в окремих підрозділах застосовуються як близькі за змістом. Водночас у сучасному політологічному дискурсі ці поняття мають різне аналітичне навантаження: трансформація передбачає якісну зміну системи, модернізація – її оновлення відповідно до певної моделі розвитку, а адаптація – пристосування до зовнішніх умов без системної перебудови. Більш чітке концептуальне розмежування цих категорій, з опорою на відповідні теоретичні школи, посилює методологічну чіткість дослідження та уникнуло термінологічної варіативності.

2. Автор обґрунтовано визначив цивілізаційний вимір як основу дослідження, однак його евристичний потенціал розкрито переважно на теоретичному рівні. Робота виграє від ширшого залучення порівняльного матеріалу – зокрема, аналізу досвіду держав, що переживали подібні процеси переорієнтації політичної системи, конфлікту ідентичностей або безпекової трансформації. Це дозволило б чіткіше показати, які саме риси політичної трансформації українського суспільства є унікальними, а які – типологічно спільними для сучасних цивілізаційних зрушень.

3. Дисертація має виразний теоретико-аналітичний характер, що є її сильною стороною, однак, не дивлячись на застосування в роботі результатів певних соціологічних досліджень, окремі висновки могли б бути підсилені ширшим використанням емпіричних даних – індексів демократичного розвитку, показників інституційної довіри та аналізу публічних політик. Таке поєднання якісного і кількісного аналізу надало б роботі більш вираженої прикладної валідності.

4. Запропоновані автором напрями вдосконалення політико-владної взаємодії є змістовними та логічно випливають із проведеного дослідження, проте вони подані переважно на концептуальному рівні. Їхня практична

цінність зростає за умови більшої деталізації: визначення можливих механізмів реалізації, суб'єктів запровадження, очікуваних результатів, а також критеріїв оцінювання ефективності запропонованих змін. Це сприяло б безпосередньому використанню напрацювань у сфері публічної політики.

Наведені зауваження та міркування не впливають на високу оцінку дисертації В. Я. Федорчука, не знижують її наукову та практичну цінність. Висловлені побажання є дискусійними та спрямовані на активізацію подальших наукових досліджень визначеної проблематики.

Загальний висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Аналіз дисертаційного дослідження В. Я. Федорчука свідчить, що поставлена у дослідженні мета досягнута, основні завдання успішно вирішені. Отримані результати мають теоретичне та практичне значення і можуть бути використані в науковій, політичній та педагогічній діяльності. Дисертація є самостійною і завершеною працею, в якій отримані нові наукові результати, що у сукупності сприяють вирішенню проблеми суттєвого значення для політичної науки та практики. Робота оформлена відповідно до державного стандарту.

Проведений аналіз надає підстави для висновку, що дисертаційне дослідження Федорчука Володимира Ярославовича на тему «Трансформація політико-владних відносин в Україні в умовах сучасних цивілізаційних викликів», відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами), а його автор заслуговує на присудження ступеня кандидата політичних наук зі спеціальності 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Доктор політичних наук, професор,
професор кафедри філософії, соціології
та політології
Державного
торговельно-економічного
університету

Фелікс БАРАНОВСЬКИЙ

Підпис Фелікс Барановський засвідчую
Начальник відділу кадрів Г. Шевченко